

**MAKTABGACHA TA'LIMDA MILLIY HUNARMANDCHILIK VA
MEBEL SAN'ATI ORQALI BOLALARNI ESTETIK VA VATANPARVARLIK
RUHIDA TARBIYALASH**

Buranova Nazira Aliyevna

Qashqadaryo viloyati Nishon tumani 20-DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida milliy hunarmandchilik va mebel san’ati bilan tanishtirishning pedagogik va estetik ahamiyati yoritilgan. Nazariy qismda xalq amaliy san’ati va milliy naqshlarning tarixiy-falsafiy asoslari tahlil etiladi. Amaliy qismda esa “Mebel. Milliy hunarmandchilik” mavzusidagi mashg‘ulot ishlanmasi taklif etiladi. Tadqiqot natijalari milliy qadriyatlar orqali bolalarda estetik did, ijodkorlik va Vatanga muhabbat hissini shakllantirishning samarali yo‘llarini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: milliy hunarmandchilik, mebel san’ati, estetik tarbiya, “Ilk qadam” dasturi, milliy naqshlar, vatanparvarlik tarbiyasi.

Kirish

Mamlakatimizda maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlar doirasida bolalarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularning estetik va ma’naviy dunyoqarashini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmon va strategiyalarida ta’kidlanganidek, yosh avlodni xalqimizning boy madaniy-merosiga hurmat ruhida tarbiyalash jamiyatning ma’naviy sog‘lomligi va milliy o‘zlikni saqlashning muhim shartidir.

Xalqimizning ko‘p asrlik hunarmandchilik merosi – naqsh inkori, o‘ymakorlik, ganchkorlik, zardo‘zlik va mebel san’ati bolalarning estetik qarashlarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, tasavvur va nozik motorikasini oshirish hamda ma’naviy dunyoqarashini boyitishda muhim pedagogik vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, “Mebel. Milliy hunarmandchilik” mavzusi bolalarga atrof-muhitdagi oddiy buyumlar (stol, stul, sandiq, eshik-rom, likopcha, choynak va boshqalar) orqali xalqimizning tarixiy va madaniy merosini chuqur anglash imkonini beradi. Bu mavzu orqali bolalarda nafaqat go‘zallik tuyg‘usi, balki o‘tmishga hurmat, hozirgi kunni qadrlash va kelajakka mas’uliyat hissini shakllantirish mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun milliy hunarmandchilik bilan tanishish ularning milliy o‘zligini anglashi, vatanparvarlik tuyg‘ularini oshirishi va estetik didini yuksaltirishning samarali yo‘li hisoblanadi. Ushbu maqolada “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida tashkil etiladigan “Mebel. Milliy hunarmandchilik” mavzusidagi mashg‘ulotning nazariy asoslari va amaliy jihatlari yoritiladi.

Nazariy qism

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Xalq amaliy san'ati insoniyat madaniyatining eng qadimiy va ajralmas qismlaridan biri sifatida ming yillar davomida shakllangan. U nafaqat material madaniyatning namoyon bo'lishi, balki xalqning dunyoqarashi, falsafasi, estetik ideal va ma'naviy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston amaliy san'at muzeyi ma'lumotlariga ko'ra, yurtimizda hunarmandchilikning 50 dan ortiq turi saqlanib qolgan bo'lib, har bir hudud (Samarqand, Buxoro, Xiva, Farg'ona va boshqalar) o'ziga xos badiiy bezak uslublari, ranglar uyg'unligi va naqsh maktablari bilan ajralib turadi.

O'zbek pedagogikasining klassiklari milliy san'atning tarbiyaviy ahamiyatini yuqori baholaganlar. Akademik Izzat Sulton ta'kidlaganidek: «Xalq amaliy san'ati bolalarda go'zallikni his etish, ijodkorlikka undash va mehnatsevarlikni tarbiyalashning eng samarali vositalaridan biridir. U bolaning qo'l va aql mehnatini uyg'unlashtirib, uning estetik tuyg'ularini oshiradi» (Sulton, 1986).

Milliy naqshlar nafaqat bezak vositasi, balki chuqur falsafiy va ramziy ma'noga ega. Tadqiqotchi Hamidulla Boltaboyevning fikricha: «Naqshlarda to'g'ri va to'lqinsimon chiziqlar, gul va geometrik shakllar orqali xalqimizning olam va odamga munosabati, tabiat bilan uyg'unlikka intilishi, muvozanat va go'zallik idealini ifodalaydi. Bu naqshlar bolalarga estetik tarbiya berishning kuchli manbai hisoblanadi» (Boltaboyev, 1992).

Zamonaviy o'zbek olimlaridan biri Djo'rayeva Muxayyo Xayriddinovnaning ta'kidlashicha, maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar asosida tarbiya bolaning axloqiy, madaniy va estetik rivojlanishida muhim o'rin tutadi hamda milliy o'zlikni saqlashga xizmat qiladi.

“Ilk qadam” davlat o'quv dasturida maxsus ta'kidlanishicha, maktabgacha ta'lim jarayonida milliy madaniy an'analar va qadriyatlar bolaning har tomonlama rivojlanishining asosiy tamoyillaridan biri sifatida belgilangan. Dastur bolalarni ijodiy faoliyat orqali milliy meros bilan tanishtirishni, ularning estetik tuyg'ularini rivojlantirishni, ijodkorlik va Vatanga muhabbat hissini shakllantirishni asosiy vazifalar qatoriga kiritadi.

Xalq hunarmandchiligi tarixiga oid manbalarda quyidagi fikr keltiriladi: «Qadimiy ustalar madrasalar, saroylar, karvonsaroylar va masjidnlarni naqsh va o'ymakorlik bilan bezaganlar. Kulolchilik, zardo'zlik, ganchkorlik, naqqoshlik va yog'och o'ymakorligi kabi hunarlar xalqimizning nafaqat moddiy, balki ma'naviy boyligini ham aks ettiradi. Bu san'at turlari avlodlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlaydi» (Xalq hunarmandchiligi tarixi, 2020-yillar tadqiqotlari).

Shu tariqa, mebel va undan tayyorlangan buyumlar (sandiqlik, stol, kursi, eshik va deraza romlari, yog'och idishlar) milliy naqshlar bilan bezatilganda bolalarda nafaqat go'zallik tuyg'usi, balki o'tmishga chuqur hurmat, hozirgi kunni qadrlash va kelajakka mas'uliyat hissi ham shakllanadi. Bunday mashg'ulotlar bolaning kognitiv, emotsional va ijodiy rivojlanishini kompleks tarzda qo'llab-quvvatlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy hunarmandchilik va mebel san'ati bilan tanishtirish ularning har tomonlama rivojlanishida muhim pedagogik ahamiyatga ega.

Ushbu faoliyat bolalarning tasavvurini, nozik motorikasini, rang va shakl haqidagi tasavvurlarini, estetik didini hamda ijodiy qobiliyatlarini kompleks ravishda rivojlantiradi. Bolalar naqshlarni tanlash, ularni simmetrik va ritmik tarzda joylashtirish, rang uyg'unligini his etish orqali estetik qarashlarini oshiradilar.

Bunday mashg'ulotlar orqali bolalar quyidagi ko'nikmalarni egallaydi: o'z ishlarini ko'rgazmaga qo'yish va namoyish etish; o'zaro tahlil qilish va baham ko'rish; hamkorlikda ishlash va fikr almashish; milliy merosga hurmat va qiziqish hissini shakllantirish. Bu jarayon bolaning nafaqat estetik, balki ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Guruh ichida o'zaro muloqot, o'z fikrini ifodalash va boshqalarning ishini hurmat qilish ko'nikmalari kuchayadi. Shu bilan birga, milliy naqshlar va hunarmandchilik buyumlari orqali bolalarda Vatanga muhabbat, milliy g'urur va o'tmishga hurmat tuyg'ulari shakllanadi.

Amaliy jihatdan mazkur mavzudagi mashg'ulotlar "Ilk qadam" davlat o'quv dasturining asosiy talablariga to'liq mos keladi va tarbiyachilar tomonidan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida keng qo'llanilishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy hunarmandchilik asosidagi mashg'ulotlar bolalarning ijodiy faolligini 30–40% ga oshirishi va ularning estetik qarashlarini sezilarli darajada yuksaltirishi mumkin.

Xulosa

Milliy hunarmandchilik va mebel san'ati orqali o'tkaziladigan mashg'ulotlar maktabgacha yoshdagi bolalarda estetik did, ijodkorlik, mehnatsevarlik va milliy o'zlikni anglash hissini shakllantirishning eng samarali va qadimiy usullaridan biri hisoblanadi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi talablariga asoslangan holda tashkil etilgan bunday faoliyatlar bolalarni nafaqat estetik jihatdan rivojlantiradi, balki ularni Vatanga sadoqatli, o'z milliy madaniy merosini chuqur hurmat qiluvchi va asrab-avaylovchi shaxslar qilib tarbiyalashga xizmat qiladi.

Ushbu mavzudagi mashg'ulotlar bolaning kognitiv, emotsional, ijodiy va ma'naviy rivojlanishini uyg'unlashtirgan holda amalga oshirilishi bilan ahamiyatlidir. Kelgusida bu yo'nalishda quyidagilar tavsiya etiladi:

1. interaktiv raqamli materiallar (3d modellar, virtual hunarmandchilik ko'rgazmalari) dan keng foydalanish;
2. turli yosh guruhlari uchun differentsiallashgan mashg'ulotlar ishlab chiqish;
3. ota-onalar ishtirokida oilaviy hunarmandchilik loyihalarini tashkil etish;
4. maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "milliy hunarmandchilik burchagi" ni doimiy ravishda boyitib borish.

Xulosa qilib aytganda, milliy hunarmandchilik va mebel san'ati merosini maktabgacha ta'lim jarayoniga chuqur integratsiya qilish yosh avlodni ma'naviy jihatdan barkamol va milliy qadriyatlariga sodiq shaxslar etib tarbiyalashda muhim qadam bo'ladi.

1. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ta’lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi, 2022.
2. Sulton I. A. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1986.
3. Boltaboyev H. Nasr va uslub. – Toshkent: Fan, 1992.
4. Jo‘rayeva M. X. Maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik tarbiyalashning innovatsion usullari. – Toshkent, 2021.
5. O‘zbekiston amaliy san’at muzeyi materiallari va kataloglari. – Toshkent, 2023.
6. Xalq hunarmandchiligi va bezak san’ati tarixi (ilmiy to‘plam). – Toshkent: Akademnashr, 2020.
7. Karimov B. Bolalarda milliy qadriyatlar asosida estetik tarbiya. – Toshkent, 2019.
8. Mirziyoyev Sh. M. Yoshlarni ma’naviy va jismoniy jihatdan barkamol etib tarbiyalash – ustuvor vazifamizdir. – Toshkent, 2017.

Mashg‘ulot ishlanmasi

Mavzu: “Mebel. Milliy hunarmandchilik”

Guruh: katta guruh.

Oy mavzusi: asboblar va uskunalar.

Hafta mavzusi: Mebel. Milliy hunarmandchilik.

Maqsad: Bolalarning atrof-olam haqidagi tushunchalarini kengaytirish, xalqimizning milliy hunarmandchilik va mebel san’ati haqida bilim berish, milliy an’analarni hurmat qilish va asrab-avaylashga o‘rgatish, Vatanga muhabbat va estetik didni oshirish.

Vazifalar:

Biluvchi: Milliy naqshlar, mebel va hunarmandchilik buyumlarini tanishtirish.

Rivojlantiruvchi: Kuzatuvchanlik, tasavvur va ijodiy qobiliyatni rivojlantirish.

Tarbiyaviy: Milliy qadriyatlar va mehnatga hurmat hissini shakllantirish.

Kerakli jihoz va materiallar: Tarixiy obidalar va milliy hunarmandchilik haqidagi video, slydlar, rasmlar, milliy naqshli gazlamalar, mato, salftkalar, yog‘och namunalar, rangli qalamlar, bo‘yoqlar, tarqatma materiallar, likopcha, piyola, choynak shaklidagi qog‘oz blankalar.

Mashg‘ulot borishi:

1. Organizatsiyaviy qism (3-4 daqiqa). Bolalar bilan salomlashish. Mavzuni e’lon qilish.

2. Asosiy qism.

Video ko‘rish va suhbat (8-10 daqiqa). Tarixiy obidalar, mebel va xalq amaliy san’ati aks etgan qisqa video lavha namoyish etiladi. Savollar: — Videoda nimalar tasvirlangan? — Milliy naqshlar qayerda ishlatiladi? — Nima uchun biz bu merosni saqlashimiz kerak?

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Milliy burchak bilan tanishish (7-8 daqiqa) Guruh xonasidagi milliy burchakdagi mebel va buyumlar (naqshli yog‘och buyumlar, gazlamalar) ko‘rib chiqiladi. Tarbiyachi hunarlar (kulolchilik, naqqoshlik, zardo‘zlik, ganchkorlik) haqida qisqa hikoya qiladi.

Atlas matosi haqidagi ertak (4-5 daqiqa) To‘quvchi va gulhan suvdagi aksi haqidagi qisqa ertak aytib beriladi.

Jismoniy daqiqa «Chiq chiq soatim chiq», «Sakkiz bo‘ldimi qarang» va boshqa harakatli o‘yinlar.

Mustaqil ijodiy faoliyat – San‘at markazi (12-15 daqiqa) Bolalar o‘zlariga yoqqan milliy naqshlarni tanlab, likopcha, piyola, choynak yoki ko‘za shaklidagi blankalarga chizadilar. Naqshlarni joylashtirish qoidalari (balandlik, chuqurlik) tushuntiriladi.

3. Yakuniy qism (5-7 daqiqa)

Tayyor ishlar ko‘rgazmasi. O‘zaro tahlil: «Nima yoqdi? Qanday naqsh ishlatdingiz?» «Sheringni top» o‘yini.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Kechki suhbat: Mebeldan qanday buyumlar tayyorlanishi mumkin?

Qo‘shimcha qism: Bolalar uyga milliy naqsh rasmini olib ketishlari mumkin.

Kutilayotgan natija: Bolalar milliy naqshlar va hunarmandchilik buyumlarini tan oladilar, o‘z ishlarini yaratadilar va milliy merosga qiziqish bildiradilar.

ADABIYOTLAR

1. “Ilk qadam” dasturi, milliy hunarmandchilik bo‘yicha qo‘llanmalar.

